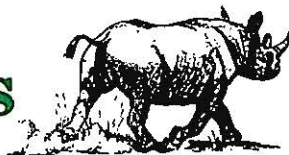
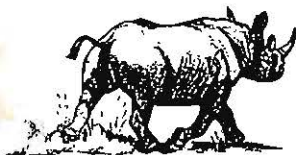

De handel in neushoorn horens

door A. Scheygrond

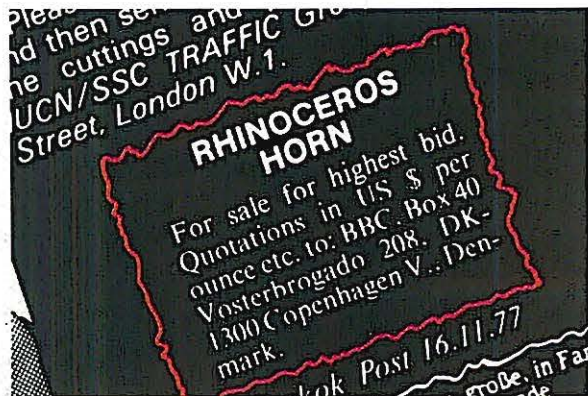
De geograaf Esmond Bradley Martin heeft aan WWF-IUCN in 1979 een rapport uitgebracht over de internationale handel in de horens van neushoorns. Dit artikel geeft een beeld van de situatie in Japan, dat tot een van de belangrijkste afnemers van deze horens behoort. Het is gebaseerd op een door Martin opgestelde aanvulling op zijn rapport.

Hoewel Japan in 1980 zonder voorbehoud ten aanzien van de neushoorn de Conventie van Washington over de handel in bedreigde soorten planten en dieren (CITES) ratificeerde, is in dit land nog geen einde gekomen aan het gebruik van neushoornproducten. Ook in andere Aziatische landen bestaat die handel nog steeds. Gelukkig is eind vorig jaar in Jemen, waar in de jaren '70 nog duizenden kilo's horens werden geïmporteerd, de invoer door de regering verboden op aandringen van de African Wildlife Leadership Foundation uit de V.S. Laten we hopen dat dit verbod ook werkelijk nageleefd wordt.

Dr. A. Scheygrond, voormalig redacteur van Panda, schreef dit artikel op basis van het rapport van Martin en andere recente gegevens.

De neushoornfamilie telt vijf soorten, drie in Zuid-oost-Azië en twee in de zuidelijke helft van Afrika. Alle vijf thans bedreigde diersoorten, waarvoor het WWF in 1979/1980 in samenwerking met de betrokken regeringen een internationale actie heeft gevoerd.

Indische neushoorn.

De grootste bedreiging voor alle neushoorns is de schrikbarende omvang van de stroperij. Vooral voor de horens, waaraan geneeskrachtige waarde wordt toegekend, worden buitensporige prijzen betaald, onder andere in Japan. In dit land leven geen neushoorns en zijn hebben daar ook nooit geleefd. Alle van neushoorns afkomstige producten moeten er dus worden ingevoerd. Naar de herkomst ervan en de omvang stelde Martin een onderzoek in.

De ingevoerde neushoornproducten komen terecht in de traditionele apotheken. In Japan zijn dat er ongeveer 10% van de in totaal ca. 30.000. De in die apotheken gehandhaafde tradities gaan ten dele terug tot 3000 v. Chr.! De grondleggers ervan waren enkele Chinese keizers, waarvan de bekendste Shen Nung (2838-2698) is. De huidige receptuur in de traditionele apotheken berust grotendeels nog op de voorschriften van de beroemdste Chinese apotheker, de 16de eeuwse Li Shih Chen.

Grote vraag

Onder meer in Japan is er nog steeds grote vraag naar neushoornproducten, die er voor dezelfde doeleinden worden gebruikt als in China. Japan gebruikt echter alleen de horens en niet de huid, die elders wel wordt gebruikt bij de bestrijding van huidziekten. In Japan leerde men het gebruik van de horens (in dit artikel verder aangeduid als rhinohoorn) van de Chinezen. Waarschijnlijk dateren de eerste contacten hierover al uit de 5de eeuw. In Japanse musea vindt men nog voorwerpen die herinneren aan de vroege handelsbetrekkingen tussen beide landen, waaronder dolkheften en zwaardgevesten, gesneden van rhinohoorn. Om welke hoeveelheden het destijds ging is niet bekend, de Japanse gegevens daarover dateren pas uit het eind

ning door een vrijwel gelijk-luidende, doch met een looptijd van maar liefst 9 jaren! De eisers lieten zich hierdoor en door de kostenverhoging vanden niet uit het veld slaan en in het voorjaar van 1981 werd ook van deze vergunning vernietiging gevraagd. Bovendien identificeerde de I.A.W.R. (Internationale Arbeitsgemeinschaft der Wasserwerke im Rheineinzugsgebiet, een organisatie van de gezamenlijke waterleidingbedrijven in het stroomgebied van de Rijn) zich met dit verzoek.

Het door 4 eisers gelanceerde Rijnproces I was hiermede uitgegroeid tot een tientallen miljoenen West-Europeanen vertegenwoordigende aangelegenheid. In juni van dit jaar vond een schriftelijke uitwisseling van stukken plaats en op 27 juli j.l. vernietigde de administratieve rechtbank te Straatsburg alle lozingsvergunningen van de Kalimijnen met terugwerkende kracht. Vanaf 22 augustus 1980 vonden die lozingen dus zonder vergunning, dus onrechtmatig, plaats. Dat vormt natuurlijk een prachtige achtergrond voor de medio oktober in Rijnproces I te houden pleidooien. Wel gaf de prefect te Colmar prompt een nieuwe provisorische vergunning maar dat tast de nietigverklaring niet aan. De Kalimijnen tekenden inmiddels hoger beroep aan bij de Conseil d'Etat (vergelijkbaar met onze Raad van State) doch hangende deze procedure blijft de nietigverklaring van kracht. De eisers in beide processen beraden zich thans met hun advocaten op aanvullende stappen, die ertoe kunnen leiden dat de Kalimijnen hun onrechtmatige lozingen staken. Van het waardeloos gebleken zoutverdrag is de rectificatie thans niet meer nodig. Daarvoor geldt naast *te weinig en te duur* nu ook *te laat*, want een onrechtmatige lozing kan geen onderwerp uitmaken van een verdragsregeling. Voor Frankrijk enerzijds een opluchting, maar daar staat tegenover dat eisers nu een absolute lozingsstop kunnen verlangen!

De kalimijn Amélie

Rijnproces III (1983?)

De mogelijkheid bestaat zelfs dat de zaak van de eisers zal worden versterkt door een nieuwe procedure, waarbij de Nederlandse regering Frankrijk voor het Internationale Gerechtshof te Den Haag daagt op grond van het door dat land bij herhaling gepleegde Rijnbedrog.

Immers, reeds in oktober vorig jaar dreigde onze toenmalige regering Frankrijk hiermee en in de regeringsverklaring van 22 november 1982 van onze huidige regering heette het: 'Voor wat betreft de slepende Rijzout-kwestie zal aan de Franse regering worden meegedeeld dat een verder uitstel van een oplossing voor de waterhuishouding van Nederland onaanvaardbare gevolgen zal hebben. Concrete afspraken en uitvoering daarvan zijn geboden'. Dat klinkt als 'no nonsense'.

De gevolgen leken niet uit te blijven. In Frankrijk was men bepaald geschrokken en enige dagen nadien zegde de Franse premier Mauroy onze minister-president Lubbers toe dat Frankrijk concrete maatregelen zou aankondigen. De verwachtingen betreffende het kort

daarna te Den Haag gevoerde Rijnoverleg waren dan ook hoog gespannen, maar als steeds moesten wij het doen met vage toezeggingen. Frankrijk zou namelijk alsnog spoedig het zoutverdrag van 1976 (!!!) ter goedkeuring voorleggen aan het parlement. Onlangs is dit weer uitgesteld tot de herfst. De in maart j.l. gehouden verkiezingen in Frankrijk, welke voor de linkse regering onheilspellend waren, zullen daar niet vreemd aan zijn en met de ontwikkelingen nadien (devaluatie, staking en vervanging van de betreffende minister) moeten we de realisering van een en ander somber inzien.

Het perspectief

Geen woorden maar daden, anders verliest onze regering zijn geloofwaardigheid zowel maar binnen als naar buiten. De politieke boot mag niet weer gemist worden. De resultaten van het begin oktober te houden Internationaal Watertribunaal zullen stellig een zeer welkome achtergrond zijn voor de kort daarna in Rijnproces I te houden eindpleidooien. En wie weet schiet ook de EEG, die tot op heden geen enkele invloed op de Rijnwaterkwaliteit heeft gehad, dit najaar nog eens uit zijn slof! □

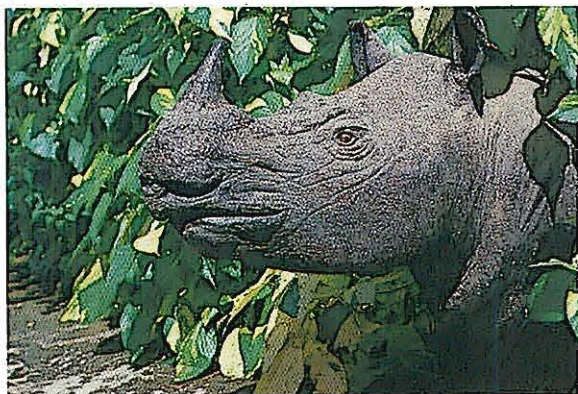
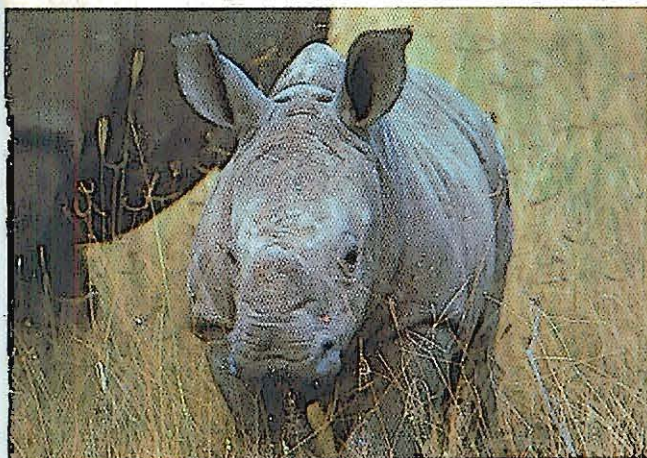

van de 19de eeuw. Zo werd er tussen 1882 en 1889 in Japan jaarlijks gemiddeld 1283 kg rhinohoorn ingevoerd, grotendeels uit Thailand en toenmalig Oost-Indië en waarschijnlijk afkomstig van de Javaanse en de Sumatraanse soorten. Voor het Aziatische rhinohoorn betaalden de Japanners destijds ruim 11 dollar per kilo, vijfmaal meer dan voor het Afrikaanse product dat via Zanzibar werd aangevoerd. De Japanners geloven namelijk dat het hoorn van de Aziatische soorten van veel betere kwaliteit is, zoals zij ook geloven dat het ivoor uit Azië beter is dan dat uit Afrika.

Ook rhinohoorn uit Afrika

In de tweede helft van de 19de eeuw werden alle drie soorten Aziatische neushoorns, de Indische, de Sumatraanse en de Javaanse, vooral om hun producten op grote schaal gedood, waardoor de populaties sterk in aantal terugliepen. Die achteruitgang was echter mede een gevolg van het verdwijnen van hun natuurlijke woongebieden door de zich uitbreidende cultures (onder meer thee en rijst) en door het kappen van bossen ter verkrijging van het nodige hardhout. Hierdoor daalde het aanbod van rhinohoorn uit Azië, vooral uit Java en Sumatra, ver beneden de vraag, zodat de Japanners zich in 1888 wendden tot Indiase handelaars. Het aanbod bleef evenwel onvoldoende, zodat die handelaren ertoe overgingen behalve ivoor ook rhinohoorn uit Afrika in te voeren. Ook uit India zelf kwam er aandrang, want daar gebruikte men rhinohoorn niet alleen als geneesmiddel, maar velen geloofden dat deze stof een goed afrodisiacum, een sexueel pepmiddel is. Tegen het einde van de 19de eeuw werd Bombay 's werelds grootste entrepot voor ivoor en het is waarschijnlijk dat de Indiase rhinohoorn- en ivoorhandelaren de Japanners wisten over te halen inplaats van het steeds zeldzamer wordende Aziatische rhinohoorn het Afrikaanse te gaan gebruiken. De vraag naar het product steeg met de groei en de welvaartstoename van het Japanse volk:

Breedlipneushoorn.

De opgezette kop van een Javaanse neushoorn.

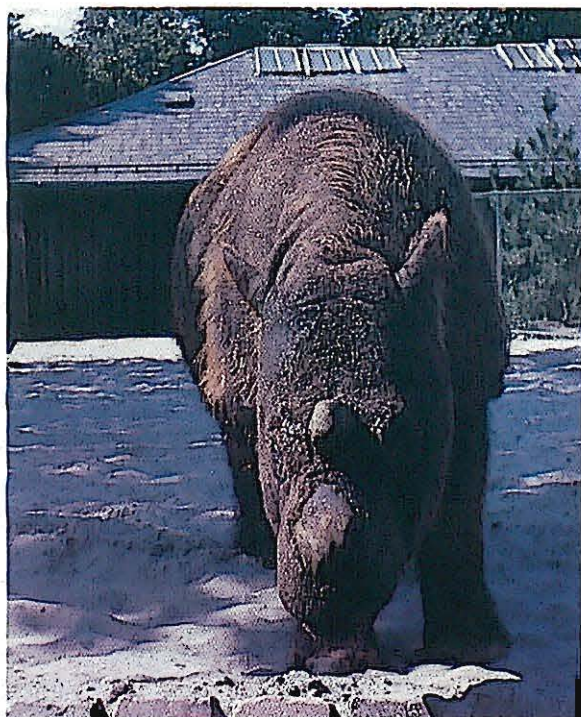
Sterk stijgende invoer

Vanaf 1960 nam de invoer steeds sterk toe, per jaar werd gemiddeld 404 kg ingevoerd. Hongkong werd het grootste doorvoercentrum voor Afrikaans rhinohoorn. De prijs bedroeg toen 34 dollar per kg. In de jaren zeventig verdubbelde de invoer tot 806 kg, voor meer dan de helft afkomstig uit Kenia. Ook de prijzen stegen fors. In 1970 kostte een kg nog 41 dollar, in 1977 al 116, in 1978 308 en in 1980 341 dollar! Voordat in 1980 het verbod op invoer van rhinohoorn van kracht werd door de ratificatie van CITES door Japan, dekten de handelaren zich in door nog 763 kg in te voeren. Hiervan was ruim drie kwart afkomstig uit Zuid Afrika. De prijs bedroeg 383 dollar per kg. In september 1980 werd de invoer van rhinohoorn in Hong Kong, althans officieel, stopgezet.

Gebruik in Japan

In Japan kent men twee soorten geneesmiddelen, de traditionele en de moderne westerse. De laatste werden in Japan pas tegen het eind van de 19de eeuw ingevoerd, maar al spoedig ook algemeen gebruikt. De huidige Japanners aanvaardden wel de diagnoses die met westerse methoden worden gesteld, maar blijven toch telkens weer de voorkeur geven aan de traditionele geneesmiddelen, omdat ze die veiliger vinden en zich bewust zijn dat vele van de moderne chemische preparaten ongewenste bijwerkingen hebben.

Het gebruik van de oude middeltjes wordt bevorderd doordat ze tegenwoordig ook in tabletvorm worden verstrekt en men dus niet meer, zoals vroeger, alle ingrediënten zelf moet aanschaffen om de drankjes te bereiden. Ook rhinohoorn is thans in tabletten verkrijgbaar, naast de traditionele schijfjes of poeder. Velen blijven nog de voorkeur geven aan de traditionele bereidingswijze, waarbij de schijfjes hoorn een kwartier in water worden gekookt en het aldus verkregen drankje vóór de maaltijd wordt ingenomen. Rhinohoorn heet een geneesmiddel te zijn tegen allerlei kwalen: zware verkoudheid, hoge koorts, mazelen,

Sumatraanse neushoorn.

belroos, bloedvergiftiging, hartzwakte, diarree en overgeven, om slechts enkele te noemen. In de ongeveer 3000 traditionele Japanse apotheken is een in 1976 verschenen geschrift van prof. Moto Nagasawa verkrijgbaar waarin een gedetailleerde beschrijving wordt gegeven van de toepassing van rhinohoorn. Daarbij wordt echter in het geheel geen melding gemaakt van het gebruik als afrodisiacum. Voor dat doel geven de Japanners de voorkeur aan andere producten van dierlijke herkomst, die overal verkrijgbaar zijn.

Fabrieksmatige verwerking

Het rhinohoorn wordt door enkele speciale fabrieken geschaafd of vermalen en aangevuld met enkele smaakmakers, zoals kumquat (*Fortunella*), een plant uit de Wijnruitfamilie, die hoesten zou tegengaan. Er zijn in Japan ook enkele farmaceutische fabrieken die rhinohoorn in hun producten verwerken. Deze worden in de handel gebracht in doosjes met daarop als handelsmerk een neushoorn; vijftien sachets per doosje, voldoende voor vijf dagen, in te nemen voor de maaltijd! Probaat middel tegen mazelen, influenza, kinkhoest, pleuritis en hoge koorts. De prijs is slechts \$ 2,40, wat waarschijnlijk maakt dat er wel niet veel rhinopoeder in verwerkt zal zijn. In deze sachets zijn ook ingrediënten verwerkt als peen, lever en galblaas van verschillende dieren en 'brains of dragon' 'drakehersenen'. Martin weet niet wat onder dit laatste verstaan moet worden, maar het is niet onmogelijk dat dit het oude geneesmiddel drakebloed

is, een soort hars afkomstig van verschillende plantesoorten, o.m. *Dracaena draco*, een lid van de Agavenfamilie, en *Daemonorops*-soorten, een soort rotanpalmen.

De traditionele apotheek

In de traditionele apotheken, de kanpoyakus (letterlijk: Chinees geneesmiddelenbedrijf), keurig en zeer hygiënisch ingerichte bedrijven, werkt personeel dat vier jaar aan een universiteit een farmacologische opleiding heeft gevolgd, gebaseerd op de westerse inzichten. Het personeel in deze apotheken krijgt dan nog een aanvullende opleiding via een applicatiecursus of een avondschool. Er zijn geen artsen die de traditionele recepten voorschrijven. Wie ze toch wil gebruiken, moet afgaan op de kennis van het personeel uit de apotheek. Als de klant zelf niet weet wat hij mankeert, stelt de farmaceut de diagnose, waaraan soms zelfs een kleine computer te pas komt.

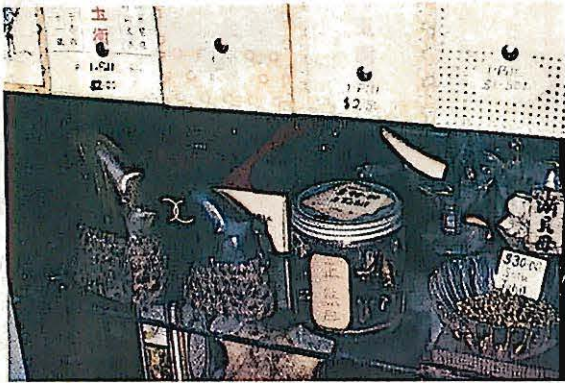
Martin bezocht een aantal van deze kanpoyakus. In Tokio achttien, waarvan er acht ruwe rhinohoorn voorradig hadden van Afrikaanse herkomst. De prijs ervan bedroeg gemiddeld 1620 dollar per kg. Dat is zeer goedkoop, want in Singapore en in Hong Kong kost een kg ruim 11000 dollar en in Macao 4000 dollar! Zelfs in enkele kanpoyakus waren hele horens van Aziatische neushoorns aanwezig, maar die waren niet te koop; ze werden alleen gebruikt om in een etalage te zetten.

Hoe kan aan dit gebruik een eind worden gemaakt?

Al ratificeerde Japan in 1980 de Conventie van Washington, daarmee is geen eind gekomen aan het gebruik van rhinohoorn. Daarvoor is dit een te zeer gerenommeerd middel tegen verkoudheid! Zullen de handelaren zich aan het verbod van in- en verkoop houden? En de particulieren? Rhinohoorn is gemakkelijk te verkleinen, het verliest daardoor ook niet zijn

Puntlipneushoorn.

Neushoornprodukten als medicijn.

waarde en kwaliteit. Smokkelen lijkt geen moeilijke zaak!

Volgens Martin is er dan ook maar één mogelijkheid om het gebruik van rhinohoorn te stoppen: de bevol-

king – met inbegrip van handelaren, fabrikanten en traditionele farmaceuten – te doordringen van de bedreigde status van de neushoorn in de gehele wereld en te helpen zoeken naar vervangende middelen die ook aanvaardbaar zijn voor de Japanners. Voor vele kwalen grijpen ze toch al naar de moderne westerse geneesmiddelen. En degenen die rhinohoorn hardnekkig als de beste medicijn tegen verkoudheid beschouwen, zou men misschien kunnen overhalen een alternatief dierlijk product te gaan gebruiken. Martin denkt daarbij aan de horens van de saiga-antiloop uit de Sowjet-Unie, een allerminst bedreigde diersoort, waarvan er jaarlijks grote aantallen worden afgeschoten. In China heeft dit product reeds een goede naam als middel tegen hoge koorts; in Japan is dit gebruik nog nauwelijks bekend. Het poeder van de horens van de saigo-antiloop is bovendien veel goedkoper dan rhinohoorn.

Hier ligt een nieuwe educatieve taak voor WWF-Japan! □

boek-bespreking

De Nederlandse Delta, een compromis tussen milieu en techniek in de strijd tegen het water. Samenstellers Dr. E. K. Duursma, Ir. H. Engel, Ing. TH. J. M. Martens. 511 blz., geb., geïll. met 550 kleurenfoto's. Natuur en Techniek, Maastricht 1982. Prijs f 225,-. Te bestellen door dit bedrag over te maken op postrekening 44466 van het WNF te Zeist, onder vermelding: Nederlandse Delta.

De Nederlandse Delta is een uitgave ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van zowel het Delta Instituut voor Hydrobiologisch Onderzoek als de Deltadienst van Rijkswaterstaat en het 50-jarig bestaan van het tijdschrift *Natuur en techniek*. De drie jubilarissen hebben elkaar in dit boek goed weten te vinden: de natuur in het deltagebied en de techniek waarmee de mens in die natuur ingrijpt ten behoeve van de veiligheid zijn de belangrijkste onderwerpen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan o.a. de schelpdiercultuur en de recreatie waarmee bij de inrichting van het delta gebied rekening moet worden gehouden.

Bij een jubileum hoort ook een terugblik. Hier gebeurt, dat op verschillende tijdschalen: aan de ene kant wordt een overzicht gegeven van de geologische en bewoningsgeschiedenis van het deltagebied, aan de andere kant

wordt de geschiedenis van het deltaplan besproken. In dit laatste overzicht is het interessant om te zien hoe de aandacht langzamerhand verlegd werd van veiligheid voor de mens vóór alles naar een middenweg tussen een zo groot mogelijke veiligheid, gecombineerd met het zo goed mogelijk behouden van het (Oosterschelde)milieu. Het boek is geschreven door een groot aantal mensen, merendeels medewerkers van de jubilerende instellingen. Ze zijn er met elkaar goed in geslaagd niet alleen om een beeld te geven van wat er zich allemaal in het deltagebied afspeelt, maar ook van de manier waarop allerlei processen in elkaar grijpen. Juist door de combinatie milieu en techniek in dit boek wordt duidelijk hoe gecompliceerd en ook vaak onvoorspelbaar veranderingen ten gevolge van menselijk ingrijpen zijn. Het is jammer dat in het gedeelte over ecologie verscheidene keren de nadruk wordt gelegd op een relatie die zou bestaan tussen diversiteit en stabiliteit. Het begrip stabiliteit is voor meer dan één uitleg vatbaar. Of er een relatie bestaat tussen diversiteit en stabiliteit is op zijn minst zeer omstrede.

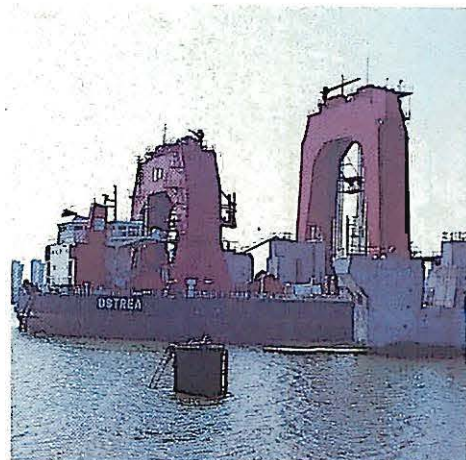
De Nederlandse Delta is een erg fraai uitgevoerd boek met veel schitterende foto's vooral van het planten- en dierenleven, en verhelderende kaartjes en tekeningen. Op een aantal van de foto's is ook duidelijk te zien hoe wetenschappelijke gegevens over het deltagebied worden verzameld.

Bij *De Nederlandse Delta* hoort, in een aparte map, de 'Zelandiae Descriptio' van Antoon van den Wijngaer-

de uit 1550. Dit panorama van Walcheren geeft een gezicht op het eiland Walcheren en de omliggende wateren vanuit het midden van het eiland gezien (wat dat betreft vergelijkbaar met panorama Mesdag). Het is de eerste keer dat dit panorama (in zijn geheel) werd gereproduceerd. Het origineel is jammer genoeg ontoegankelijk opgeborgen in het archief van het scheepvaartmuseum van Antwerpen.

Al met al geeft deze jubileumuitgave een uitstekend beeld van het Nederlandse deltagebied en van de ontwikkelingen die in dit gebied aan de gang zijn. Dit boek verdient zeker zijn plaats naast andere standaardwerken over de nederlandse natuur als 'Wilde Planten', 'De Waddenzee' en 'Meyndel'.

Ineke van Noordwijk-Puijk

Negentiende jaargang

oktober 1983 nr. 10

panda

Interview

Het Markiezaat

De Rijnprocessen

Neushoorn horens

Maandblad van het Wereld Natuur Fonds – Nederland

panda

Maandblad
van het Wereld
Natuur Fonds
Nederland

Panda is het officiële orgaan van de Stichting Het Wereld Natuur Fonds-Nederland, Nederlandse afdeling van The World Wildlife Fund. Het wordt gratis gezonden aan de donateurs.

Redactie

Adres: Wereld Natuur Fonds, postbus 7, 3700 AA Zeist

Leden: Bert Garthoff, N. F. Halbertsma, Mr. T. Kroesen-Verjaal, E. F. Elzenga, Dr. J. C. van Noordwijk-Van Veen.
Drs. S. M. ten Houte de Lange

Kopij voor Panda en voor het 'Laatste Nieuws' dient uiterlijk op de eerste dag van de maand voorafgaande aan de maand van verschijnen op het redactie-adres aanwezig te zijn. Artikelen uit Panda mogen worden overgenomen na toestemming van de desbetreffende auteur(s), mits de bron wordt vermeld.

Adresveranderingen en klachten

Adresveranderingen en klachten over het niet ontvangen van Panda moeten worden gericht aan het Secretariaat. Adresveranderingen dient men tenminste zes weken te voren op te geven, onder vermelding van het administratienummer (vermeld op het adresstrookje).

Postzegels voor antwoord insluiten

Briefschrijvers worden vriendelijk verzocht bij correspondentie waarop antwoord wordt verwacht, de benodigde postzegels in te sluiten.

Secretariaat Wereld Natuur Fonds

Eerste Hogeweg 2a, Zeist (postadres: postbus 7, 3700 AA Zeist).
Telefoon: 03404-22164 (twee lijnen).
Postrekening 44466, Zeist.
Bank: Mees & Hope N.V., Utrecht, rekening 21.36.50.797.

Verzendhuis WNF

Postbus 140, 2170 AC Sassenheim; postrekening 30.19.487.

Donateurs

Donateur(ric) kan men worden door een jaarlijkse storting van (tenminste) f 20,- op postrekening 44466 ten name van het Wereld Natuur Fonds, Zeist. Donateur(ric) voor het leven wordt men door eenmaal (tenminste) f 750,- te betalen.

World Wildlife Rangers

Rangers zijn de junioren van het Wereld Natuur Fonds tot achttien jaar. Zij betalen f 20,- per jaar en ontvangen elf maal per jaar het blad TamTam. Rangers-supporters (boven 18 jaar) betalen per jaar f 20,- plus f 5,- (voor het Ranger Educatie Fonds), totaal f 25,-.

Inlichtingen: World Wildlife Rangers, postbus 284, 3700 AG Zeist, tel. 03404-22144 (twee lijnen), postrekening 201120, Zeist.

Vormgeving en druk

Bosch & Keuning nv, Baarn.

Inhoud

Vragen waar ik van wakker lig	131
Het Markiezaat	134
Schorren van de Eendracht	137
De Rijnprocessen tegen de Franse Kalimijnen	138
De handel in neushoorn horens	140
Boekbespreking	143

Alvast bedankt!

De jaarlijkse donatie van onze trouwe donateurs en donatrices is een heel bijzondere steun voor onze organisatie. De bijdrage die, dankzij ruim 100.000 donateurs/donatrices beschikbaar komt bedraagt momenteel een derde van het totaal dat per jaar wordt ingezameld.

Uw bijdragen zijn van zo groot belang, omdat het gelden zijn waar het WNF in zekere mate op mag rekenen. Dat betekent veel voor de continuïteit van de talrijke werkzaamheden van ons fonds.

Directe steun aan een aantal lopende projecten wordt daardoor door u mogelijk gemaakt. Tevens kan gezorgd worden voor een goede communicatie tussen WNF en donateurs/donatrices, via ons blad Panda waarin u kunt lezen wat er gaande is. Bovendien kan de kleine staf van deskundigen op het gebied van fondsenwerving, public relations, informatie, verkoop van Panda-artikelen, financiën en administratie blijven fungeren als kern van onze groeiende organisatie.

Helaas heeft ook het WNF te maken met stijgende kosten, waardoor de minimum-donatie van tijd tot tijd moet worden aangepast. Dat is dit jaar overwogen, maar in de hoop op vrijwillige extra bijdragen heeft het bestuur hier niet toe besloten. Daarom doen wij een *dringend beroep* op alle donateurs en donatrices om zo mogelijk een *extra bijdrage* te geven.

Deze extra bijdragen kunnen ten goede komen aan de nieuwe prioriteiten die zich geregeld voordoen. Bovendien heeft de ervaring ons intussen geleerd dat vele projecten niet met een éénmalige bijdrage als voltooid kunnen worden beschouwd. Juist méérjarenplannen zijn steeds meer nodig om bedreigde gebieden met hun flora en fauna blijvend te beschermen.

Vandaar dat wij u dringend vragen om tot een extra bijdrage te besluiten. Wij kunnen u niet genoeg bedanken voor alle reeds verkregen steun en hopen dat u ook ditmaal aan onze oproep gehoor wilt geven.

Bij de voor- en achterplaat

Een voorbeeld van onverantwoorde landbouwgronden op steile oerwoudhellingen. Hierover gaat o.a. het interview met minister Salim op pagina 131. De foto werd genomen op West Sumatra in de omgeving van Bukitingi.

Fotoverantwoording:

Voor- en achterplaat: Dr. H. D. Rijkse; pp. 131, 132, 133 Han Hehuwat met toestemming van uitgeverij Sijthoff, Alphen a/d Rijn; pp. 134, 135 René Kleingeld, Delta Inst. voor Hydrobiol. onderzoek; p. 136 L. Ketelaars; pp. 135, 136 kaartjes Siegfried Woldhek; p. 137 Natuur Monumenten; p. 138 Stichting Reinwater; p. 139 Ton Roeloffze; pp. 140, 141, 142 r.o. WWF Fotolibrary; p. 142 l.b. G. L. Ouweneel; p. 143 l.b. Mark Boulton, r.o. WNF.